

Utskrift

10

KULTURMILJÖ
HALLAND

UTSKRIFT GES UT AV STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER, KULTURMILJÖ HALLAND.

DETTA ÄR NR 10 I EN LÖPANDE SERIE.

POSTADRESS: KULTURMILJÖ HALLAND, BASTIONSGATAN 3, 302 43 HALMSTAD

TELEFON: 035-19 26 00, FAX: 035-19 26 26, E-POST: KANSLI@KULTURMILJOHALLAND.SE

REDAKTÖR: LEIF HÄGGSTRÖM

ÄNGELSK SPRÅKGRANSKNING: ALAN CROZIER

LAYOUT OCH OMSLAG: ANDERS ANDERSSON

OMSLAGSFOTO: ANNE THILANDER KLANG, MFT, SAHLGRENSKA UNIVERSITETSSJUKHUSET

TRYCK: FÄLTH & HÄSSLER AB, VÄRNAMO 2010

© 2010 KULTURMILJÖ HALLAND OCH RESPEKTIVE FÖRFATTARE.

FÖRFATTARNA ANSVARAR SJÄLVA FÖR ARTIKLARNAS INNEHÅLL.

ISSN 1102-7290

Innehåll

FÖRORD.....	5
<i>Lennart Carlie</i> Vedartsanalyser – en kunskapskälla med flera dimensioner	7
<i>Linn Mattsson</i> Gården på Höjden - om en återfunnen storgård från äldre bronsålder i södra Halland	21
<i>Lena Bjuggner, Jonas Paulsson, Erik Rosengren & Per Wranning</i> LAHUND – Laholmsundersökningarna. En rapport från en pågående undersökning	41
<i>Leif Haggström</i> Människa och djur i Halland 500-1100 e.Kr	75
<i>Anders Håkanson & Christina Rosén</i> Medeltid i Träslöv.....	89
<i>Leif Haggström</i> Får och get i halländsk arkeologi	117
<i>Linn Mattsson</i> Spår av en smed – bronsantverk i Kvibille?	123
<i>Lena Berglund</i> En gravkittel från förromersk järnålder i Skreabacke	129
<i>Leif Haggström</i> Trollgubben och mästersmeden – om en efterreformatorisk smedja i Lyngåkra	139
<i>Bengt Nordqvist</i> Bengt Bengtsson - en livsgärning kring Hallands stenålder	149
<i>Per Wranning</i> Magnus Svensson in memoriam	155

Linn Mattsson, Kulturmiljö Halland
linn.mattsson@kulturmiljohalland.se

Spår av en smed – bronshantverk i Kvibille?

En kall januaridag 2008 plockades ett anspråkslöst fynd upp i Kvibille, Halland. Föremålet var av sandsten och längs dess ena breddside löpte en trubbig egg. Liknande föremål går att finna bland tidigare påträffade gravgåvor och boplat fynd men också i depåer och på hantverksplatser från bronsåldern. De små stenföremålen med egg, eller med slippytor, har tolkats som redskap vid bronshantverk. Fyndet gjordes i samband med en arkeologisk undersökning utförd av Kulturmiljö Halland. Platsen som skulle bebyggas med en ny förskola skulle visa sig rymma spår av ett flertal långhus och boplatlämningar från senneolitikum till romersk järnålder.

Av de sammanlagt tolv husen som kom att undersökas inom undersökningsområdet har sju stycken daterats till senneolitikum – äldre bronsålder samt yngre bronsålder, både typologiskt och genom ¹⁴C-datering. Övriga hus inom området kan dateras till förromersk – romersk järnålder. Området har följaktligen rymt en kontinuerlig bebyggelse från senneolitikum fram till och med äldre järnålder. Vid sidan om huslämningarna låg härda koncentrerade i den nordvästra delen, på samma plats som terrängen sluttar ner mot norr. Marken sluttar också mot väst strax utanför undersökningsområdet och i samma väderstreck har en av närområdets många gravhögar anlagts och som nu blickar ut mot området. Den undersökta ytan är plan och terrängen öster- och söderut förhåller sig också tämligen flack. Bland påträffade föremål från undersökningen märks ett antal fragment av keramik och flinta från perioderna men också ett större stycke kvarts, nedlagd i en ugnskonstruktion, en slipsten av sandsten och den ovan nämnda skivan av sandsten (Mattsson manus).

Föremål och kontext

Den lilla oansenliga skivan av sandsten hittades vid undersökningen av ett stolphål som ingått i en mindre huskonstruktion bestående av fyra parställda stolpar. Konstruktionen tolkades som en ekonomibyggnad. Skivan, som endast är 3 millimeter tjock, 4,5 centimeter lång och 4,4 centimeter som bredast, har en trubbig egg som löper längs dess ena sida. Eftersom byggnaden inte har varit möjlig att datera har inte heller föremålet kunnat tidsfästas. Även den slipsten som nämndes ovan är värd att nämnas i detta sammanhang, vilket vi kommer att se längre fram. Föremålet, som påträffades i ett närbeläget stolphål till föregående fynd, utgjordes av en cirka 8,0 x 5,0 x 2,5 centimeter stor avbruten slipsten. Den avbrutna slipstenen har en slipyta på ena långsidan och på dess bevarade kortsida finns spår efter knackning. Inte heller detta föremål har kunnat dateras (Mattsson manus, se Figur 1).

Vad kan då de här två till synes oansenliga stenföremålen ha haft för funktion och betydelse för människorna i Kvibille? Liknande föremål har tidigare påträffats i kontexter från bronsåldern, vilket vi finner om vi blickar ut från området. Fynd, som framförallt kan sammanliknas vid den mindre sandstensskivan med egg, men även med slipstenen, har bland annat påträffats i en gravhög på Fyn i

Fig. 1. Det skivformade redskapet, tillverkat av sandsten.

Danmark. Fynden i högen har tolkats som redskap tillhörande en smed. Vad var det för några gravgåvor i högen som drev fram en sådan tolkning? Gravhögen, kallad Galgehøj, låg vid byn Hesselager på Fyn och kom att undersökas 1877 av N. F. B. Sehested. Högens centralgrav har daterats till bronsålderns period III och i densamma påträffades ett antal föremål av sten tillsammans med en bronsdolk och ett genombrutet handtag av brons, avsett för en kniv (Randsborg 1986:185f). Stenredskapen är idag förkomna så vi får förlita oss på den beskrivning som gjorts av Sehested (Randsborg 1986:187 och där angiven referens). De påträffade föremålen, som har tolkats som polerings- och rengöringsredskap vid bronsantverk, har varit gjorda av olika stenmaterial och har haft egg eller slippytor. Av dessa har fem stycken utgjorts av skivliknande stycken i olika former där alla har haft en rak sida med egg. Tre av de fem har varit av sandsten, de resterande av skiffer. Här fanns också ett slipstensliknande föremål av sandsten med en flat sida (Randsborg 1986:185ff). Vi finner även ett liknande redskap av skiffer som påträffats vid en boplotsundersökning vid Ordrup, Nordvästsjälland. På platsen undersöktes ett antal gropar från äldre bronsålder som innehöll föremål från bronsstillverkning. Här påträffades bland annat en liten bronsklump och en degel med bronsrester men också en skifferplatta med egg, liknande det halvmånformade redskapet från Galgehøj (Rønne 1989:99ff; figur 11). Preben Rønne menar att de små redskapen av sandsten kan ha fungerat som slipstenar. Skifferredskapen har däremot sannolikt inte varit ämnade för det färdiga bronsföremålet utan kan istället ha haft en funktion kopplad till gjutning. Gjuttekniken *cire perdue* var vanligt förekommande under perioden och skifferplattorna kan ha använts till formgivning av de vaxfigurer som skulle komma att "förlo-ras" vid gjutningen. Skifferplattan har då varit möjlig att värma innan bearbetningen av vaxmodellen (Rønne 1989:109f). Föremålstypen har påträffats på ett flertal andra platser, exempelvis i Fragtrup, Nordjylland (Draiby 1984:208) och i ett depåfynd i Nederländerna. I samma artikel som beskrivningen av föremålen i Galgehøj ger Klavs Randsborg en beskrivning av de nederländska fynden. Depåfyndet innehöll bland annat en mejsel och en slipsten av sandsten (Randsborg 1986:187f). Parallell till redskapssammansättningen går även att finna i ett flertal Västeuropeiska gravar från senneolitikum (Randsborg 1986:187).

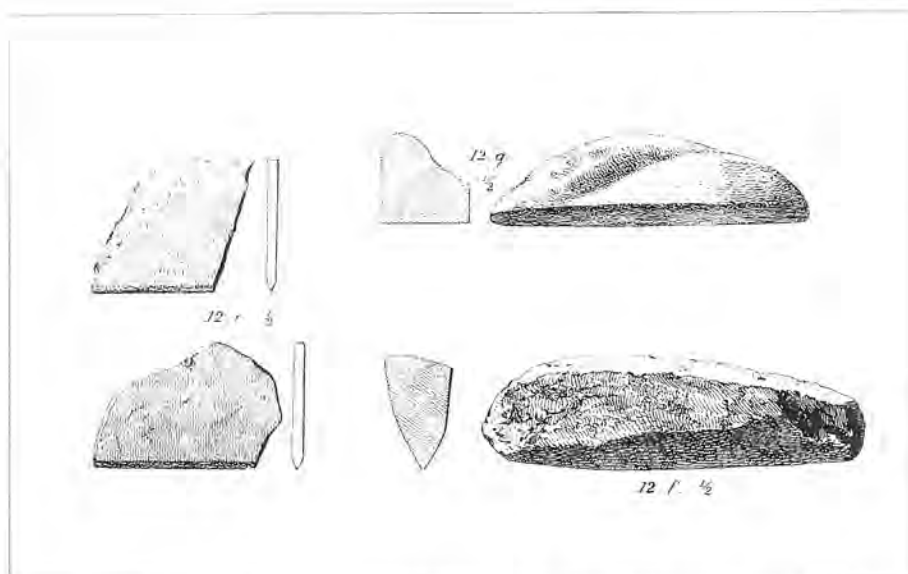

Fig. 2. Fyra exempel på gravgåvorna av sandsten och skiffer från centralgraven i Galgeboj (efter Randsborg 1986:Figur 1).

Bronssmed i Kvibille

Fynden från undersökningen i Kvibille kan alltså vara spår efter bronslantverk som visar att det på platsen kan ha funnits personer som har behärskat och utövat hantverket. Föremålen kan ha använts vid de avslutande arbetena med bronsföremålen för att sedermera bli deponerade i stolphålen. Kanske som byggnadsoffer då det skivformade redskapet var deponerat i ett stolphål ingående i ett hus. Det har också gjorts fynd av bronsföremål i närområdet till Kvibille. Bland annat har det tidigare påträffats en avsatsyxia och en holkyxa av brons (RAÄ 83, Holm socken respektive RAÄ 82, Holm socken) söderut. Bronsföremål har nedlagts i flertalet gravar från perioden och gjutformar och degelfragment letar sig fram ur materialen från olika undersökningar i hela Halland. Var lokalerna för hantverket har varit belägna i området och hur de kan ha varit organiserade står fortfarande att söka i det förflutna. Ett steg på vägen kan emellertid vara ett litet oansenligt fynd en kall januaridag. ☞

Referenser

- Draiby, B. 1984. *Fragtrup – en boplads fra yngre bronzealder i Vesthimmerland*. I: Hansen, U. L. (Red), *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*. Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab. Köpenhamn.
- Mattsson, L. (manus). RAÄ 137. Kvibille socken, Halmstad kommun, Halland. Arkeologisk undersökning 2008.
- Randsborg, K. 1986. *A Bronze Age grave on Funen containing a Metal Worker's tools*. I: Randsborg, K. (Red), *Acta Archaeologica*, Vol. 55. Köpenhamn.
- Rønne, P. 1989. *Fund af ældre bronzealders keramik og smedeværktøj fra Ordrup i Nordvestsjælland*. I: Hansen, U. L. (Red), *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*. Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab. Köpenhamn.

DET TIONDE NUMRET av Utskrift spänner över många teman och tider. Vi kan läsa om: Vilka träslag man föredragit att elda på olika platser i södra Halland under bronsålder och järnålder. En stormansgård från bronsålder belägen på Kärleken utanför Halmstad presenteras jämte en kort artikel om spår av bronsgjutare. Att det finns skillnader mellan hur många djur och vilka djur olika gårdar hade under järnålderns andra halva. Halländska fynd av får och getter. Hur en vikingatida handelsplats utanför Laholm identifierats och de metoder som lett fram till resultaten. Det medeltida Träslöv, som idag är en del av Varbergs stad. En arkeologiskt undersökt smedja som var i bruk under 1700- och 1800-talen i Harplinge. En bildexposé presenterar hur den unika gravkitteln i Skreabacke hittades.

Utskrift nr 10 avslutas med minnesord över två personer som vardera betytt mycket för halländsk arkeologi: Arkeologen och stenåldersexperten Magnus Svensson var anställd på Kulturmiljö Halland. Bengt Bengtsson var en synnerligen engagerad amatörarkeolog verksam i Varbergstrakten.

**KULTURMILJÖ
HALLAND**

Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3, 302 43 Halmstad
035-19 26 00 kansli@kulturmiljohalland.se

